

Lokalhistorie midt i Nordsjælland

Tema for dette nummer : **Alsønderup Brugsforening**, et lokalt økonomisk fællesskab fra 1882, som ophørte i 1989, måske mest p.g.a. FDB's høje engrospriser over for små brugser. Vi fortæller udsnit af Brugsens historie i de første år efter oprettelsen i 1882. Brugsen lå fra 1883 til 1989 på samme sted. Det kendes nok af alle, når vi her viser et nyere foto af Brugsens bygning, da den i 1989 under Knud Erik Lagersteds ledelse var solgt til et lokalt anpartsselskab, som udlejede den som købmandsforretning, i de første par år til den hidtidige brugsuddeler, Carsten Vilstrup.

Kom til Lokalhistorisk aften med generalforsamling

onsdag den 15. marts kl. 19.30, 2006 på Kulsviergården i Alsønderup.

Hør og se om "Slægterne fra Lykkesholmgård i Nejede". Gratis adgang.

Alle er velkomne, også ikke-medlemmer. **Læs mere herom på bagsiden.**

Dette er Lokalhistorisk Nyt nr. 1, feb. 2006, 3. årgang, fra

Lokalhistorisk Arkiv & Forening
for Alsønderup & Tjæreby Sogne
- et arkiv for almindelige menneskers historie -

LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING FOR ALSØNDERUP & TJÆREBY SOGNE

Arkivet er åbent alle mandage kl. 19-22, samt efter aftale med arkivleder Lissi Carlsen

Arkivets beliggenhed: Alsønderup Skole, kælderlokale 014, Alsønderup, 3400 Hillerød. Kør i Alsønderup til Baunevej 12, følg der skiltet til "Rønnehuset". Gå til skolebygningen til højre og ned ad kældertrappen.

Arkivet & foreningen har **ikke** post- og telefonadresse på Alsønderup Skole, men hos arkivleder Lissi Carlsen, Damvej 12, Vester Strødam, 3400 Hillerød. Tlf. 48 28 64 49. E-mail: lissi@carlsen.mail.dk

Arkivet og foreningen drives af frivillige. Ingen modtager løn eller andre ydelser herfor.

Årskontingent i 2006: Personlige medlemmer: 80 kr, samboende par 125 kr. Virksomheder, foreninger, institutioner o.l. 500 kr. eller derover. Indmeldelse til arkivlederen.

Medlemstal i 2005: 295. **Regnskab 2004**: Årsindtægt kr. 53.548. Årsudgift kr. 52.428..

Bankforbindelser: Nordea Bank kt. nr 8968504194. BG-Bank kt. nr. 109 - 7938

Dette blad Oplag mindst 500 eks. 4 gange årligt. **Red**: Ole Blåkilde. **ISSN nr**: 1603-7561.

Arkivet har med tak modtaget sponsorstøtte fra:

Procom A/S, Vinkelvænget 21-29, 3330 Gørløse. Tlf. 48 27 84 84.

DanBolig, Søderberg/Nielsen aps, Frederiksværksgade 7, 3400 Hillerød. Tlf. 48 24 21 11. Fax. 48 24 21 69.

Dines Jørgensen & Co. A/S. Rådgivende Ingeniører F.R.I., Kirsebærallé 9-11, Ullerød, 3400 Hillerød. Tlf. 48260666. E-mail: dj@dj-co.dk www.dj-co.dk

Nordtag A/S v/ direktør Jørgen Simonsen, Mestervangen 7, 3220 Græsted, Tlf. 48 36 36 36, fax. 48 36 36 30, www.nordtag.dk

HHM A/S Byggeservice/Totalentreprise

Bragesvej 4, 3400 Hillerød. Tlf. 48 25 33 00. www.hhm.dk

Ti-kanten Farvehandel, Københavnsvej 2-4, 3400 Hillerød, tlf. 48 28 50 49 & **malermester Niels Ole Jensen**, Hillerødvej 6, Alsønderup, 3400 Hillerød, tlf. 48 28 50 49.

VVS Allan Kristiansen & Sønner, Aps., Aut. gas-, vand -& fjernvarmemester, Sydskrænten 8, Tulstrup, 3400Hillerød. Tlf.48286240. E-mail:info@ak-s.dk Fax.48285247.

Hillerød Byråds Fritids- og Kulturudvalg, Grønnegade 4 A, 3400 Hillerød.

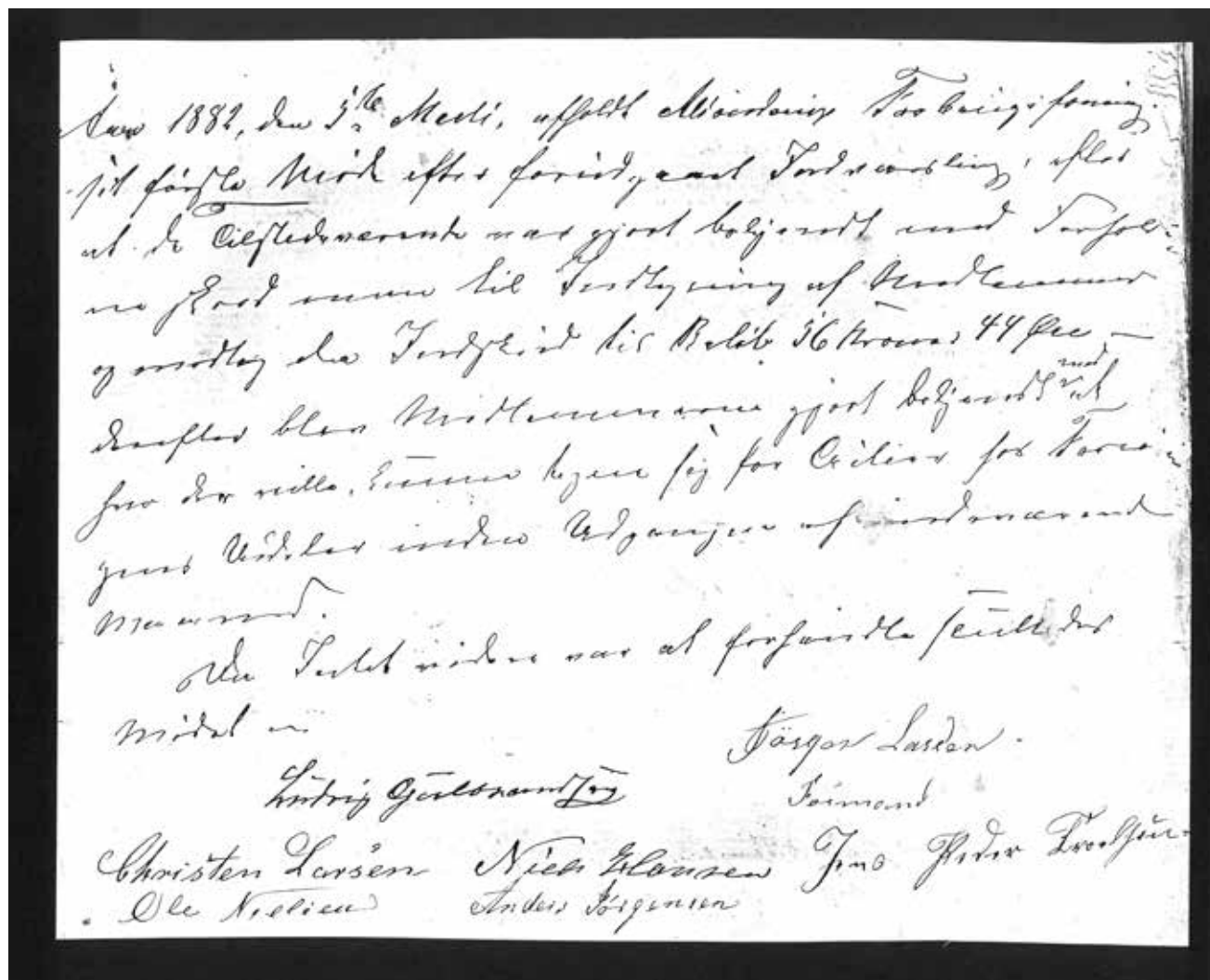
Kulsviergården, Pibe Møllevej 7, Alsønderup, 3400 Hillerød. Forsamlingscenter, teatersal, hal, selskabslokaler. Tlf. 48 28 65 40, fax 48 28 65 64.

Alsønderup Skytte-, Gymnastik- og Idrætsforening, 37. kreds.

Nordsjællands Landboforening, Industrivænget 22, 3400 Hillerød.

Stiftelsen af Alsønderup Brugsforening og de første år

Her prøver vi at aftrykke beslutningsprotokollens første referat. fra 5.marts 1882.

Da formand Jørgen Larsen førte protokollen mest med gotisk håndskrift, kan man i nutiden vanskeligt læse det. Derfor "oversætter" vi her:

"Aar 1882, den 5te Marts, afholdt Alsønderup Forbrugsforening sit første Møde efter forudgaaet Indvarsling, efter at de Tilstedeværende var gjort Bekjendt med Forholne skred man til Indtegning af Medlemmer og modtog da Indskud til Beløb 36 Kroner 44 Øre – derefter blev Medlemmerne gjort bekjendt med at hvor de ville kunne tegne sig for Actier for Foreningens Uddeler inden udgangen af indeværende Maaned. – Da intet videre var at forhandle sluttedes Mødet.

Ludvig Guldbrandsen Jørgen Larsen, Formand, Christen Larsen Niels Hansen
 Jens Peder Troelsen Ole Nielsen Anders Jørgensen"

Da disse mænd gik i skole og indtil 1875 var de danske skriveregler, at kun navne på personer og steder blev trykt eller skrevet med "latinske" bogstaver – de bogstaver vi nu bruger. Alt andet blev trykt eller skrevet med såkaldte "danske" bogstaver, dem vi nu kalder gotiske eller krøllede bogstaver.

.De skrevne gotiske bogstaver afveg meget fra de trykte gotiske, ligesom håndskrift i vore dage også afviger fra vore trykte bogstaver.

Jørgen Larsens første referat er efter tidens staveregler helt korrekt, bortset fra, at han skriver "Forholne" i stedet for "Forholdene". Han skriver teksten med gotiske bogstaver og sit navn med latinske, som han har lært i sin skoletid.

Protokollens referater på den tid er skrevet med blæk fra et såkaldt blækhus og med penneskaft og en påsat stålpen. For at få blæk på pennen, dyppede man den i blækhuset med jævne mellemrum.

Gårdejer Jørgen Larsen var i to perioder Brugsens formand, fra 1882 til 1885 og igen fra 1888 til 1897, hvor han døde ret pludseligt, mens han var formand. Han var født på Ellekildegård i Store Lyngby og havde som ung en gård i Ramløse. Derfra købte han i 1876 Langholmgaard i Alsønderup, i dag Pibe Møllevvej 13. Hans søn, Lars Larsen (1868-1930) og derefter dennes søn, senere sognerådsformand Aagaard Larsen, (1907-2004) videreførte gården, og var også begge i perioder i Brugsens bestyrelse.

Hvem var de øvrige mænd, som stiftede Brugsforeningen i Alsønderup

Protokollen fortæller ikke, hvordan den første bestyrelse er valgt. Vi kender dem kun gennem deres underskrifter i protokollen.

Jens Peder Troelsen var ved giftermål blevet ejer af Ærtelandsgård over for Alsønderup Kirke. Hans far og farfar havde ejet Baunetgården i Alsønderup. Skolen og idrætsanlægget ligger i vore dage på arealer fra Baunetgården. På et tidspunkt solgte Jens Peder Troelsen Ærtelandsgård og købte Gundhøjgaard i Alsønderup. Da 37. Skyttekreds stiftedes i Alsønderup i 1885, var Jens Peter Troelsen dens første formand.

Jens Peter Troelsen . (1851-1902)

Om de øvrige bestyrelsesmedlemmer ved vi indtil nu stort set kun, at Anders Jørgensen var fra Alsønderup, Christen Larsen fra Møllehøj, og Ole Nielsen fra Nejede. Niels Hansen var vist nok fra Tulstrup

Herunder foto fra ca. 1890 af Brugsens første formand, Jørgen Larsen og hustru i haven på Langholmgård sammen med de to voksne sønner, Lars og Anders, samt gårdens tjenestepiger.

Brugsforeningens idegrundlag

Den centrale idé bag oprettelsen af Brugsforeningen var jo, at man skulle kunne spare mellemhandleravancen ved at købe varerne direkte fra fremstilleren eller en gros og så selv uddele varerne til medlemmerne, hvorefter disse senere fik udbetalt andel i Brugsens overskud efter hver deres samlede købsbeløb i perioden.

Der er også den historiske baggrund, at indtil næringsfrihedsloven af 1857 havde købstæderne stort set eneret på al handel, finere håndværk og anden fabrikation. Landbrugerne måtte sælge deres produkter i købstæderne og købe det meste af deres forbrug der. Derfor var det stort set også folk i købstæderne, der satte både købs- og salgspriser.

Det tog tid her, før landboerne vænnede sig til, at de efter næringsfrihedsloven fra 1857 ikke behøvede at købe alle deres varer i købstaden Frederiksborg, som man dengang sagde om Hillerød. Og der skulle jo også først opstå forretninger på landet..

I næringsfrihedsloven var der fastsat "læbælter" eller beskyttelsesbælter i $\frac{1}{2}$, 1 eller $1\frac{1}{2}$ mils afstand fra købstæderne. (En mil er 7,538 kilometer. Den inddeltes i 4 fjerdingvej a 1875,5 meter og i 12.000 alen.a 62,77 centimeter). De tre forskellige "læbælter" satte grænser for, hvor tæt på købstæder man ude på landet måtte oprette forskellige former for

butik- og salgsvirksomhed. Læbælterne skulle beskytte købstædernes handlende mod at få konkurrenter på landet for tæt på, når der kom næringsfrihed til at oprette butikker på landet

I læbæltet måtte der ikke handles med brændevin og andre stærke drikke. Brændevin var dengang en dagligvare, et meget vigtigt produkt, som fremstilledes af brændevinsbrændere i købstæderne, hvor man altså før næringsfrihedsloven måtte ind for at købe det. Vi skal her erindre om, at der kun var to transportmuligheder til Hillerød, hest og vogn for dem, der havde det, men ellers normalt til fods, evt. med trillebør. Cyklen var ikke opfundet.

Møller Grønbech på Pibe Mølle lå uden for læbæltet, som beskyttede Hillerød Købstad, og han udnyttede næringsfrihedsloven til at åbne en købmandsforretning også med salg af stærke drikke. Pibe Mølles Købmandshandel eksisterer fortsat. Grønbech måtte udover almindeligt næringsbrev som "detailist" også løse det særlige næringsbrev på brændevins-handel. Det kostede, da kronemøntfoden havde afløst dalere, mark og skilling i 1875, den formidable sum af 200 kr. Men folk fra Alsønderup kunne nu vælge mellem at gå til Hillerød eller til Pibe Mølle og købe Brændevin.

Midt i Alsønderup by åbnede Niels Nielsen også en såkaldt høkerbutik med især indenlandske landbrugsprodukter i sit hus, men han lå inden for Hillerød Købstads beskyttelsesbælte og kunne ikke få lov til at sælge brændevin og andre stærke drikke.

Med grundloven af 1849 var der indført foreningsfrihed, og den omfattede også adgangen til at oprette en forbrugsforening for i fællesskab at købe varer til medlemmernes forbrug..

Brugsens idegrundlag var, at den ikke solgte varer til alle og enhver, men kun uddelte varer til medlemmerne, hvilket man ansatte en såkaldt uddeler til at forestå. Derfor måtte Brugsen også uddele brændevin og andre stærke drikke, men kun til sine medlemmer, og kun hvis den løste det særlige næringsbrev herfor til 200 kr, og det gjorde den.

Den måtte ikke forsyne andre end medlemmerne med brændevin, men disse havde jo gennem deres brugsforening også købt brændevinen fuldt lovligt hos grossister eller brændevinsbrændere, og Brugsen stod så selv for oplagring og uddeling til medlemmerne efter de behov, de angav.

Idegrundlaget om kun at kunne "uddele" af brugsens beholdninger af alle slags varer til medlemmer blev søgt overholdt gennem mange år, fordi det jo fremtvang, at næsten hele lokalbefolkningen måtte være medlemmer af brugsen, hvis de ikke ville gå langt væk til andre forretninger efter deres vareforbrug. I øvrigt fik Brugsen bøder, hvis der anmeldtes salg til ikke-medlemmer, og det skete flere gange også i Alsønderup.

Brugsens uddeler lønnedes med en procentdel af omsætningen – det svingede til syneladende mellem 3 og 6 % gennem årene.

Et andet led i idegrundlaget var, at overskuddet uddeltes til medlemmerne. Det var med en procentdel, som svingende fra år til år mellem 6 og 10 % af de enkeltes forbrug, dog fik man ikke andel i overskuddet for de første 10 kr., man havde købt for.

"Fattiglemmer", senere kaldt mindrebemidlede, fik dog også andel i overskuddet af de første 10 kr, de havde købt for.

Brugsforeningens formelle opbygning og struktur

Brugsforeningens oprindelige vedtægt er ikke bevaret, så vi må slutte os til strukturen på anden vis. Driftskapitalen tilvejebringes ved indskud, som formodentlig modsvarer, hvad der betegnes som "Actier". Aktierne må vi opfatte som indskudsbeviser. Vi har ingen regnskaber så langt tilbage, men en halv snes år efter år 1900 er der en del medlemmer, som får indfriet eller udbetalt en aktie med hver 9 kr.

Senere opfattes Brugsen som et interessentskab med solidarisk hæftelse. I den tidligste vedtægt, som er bevaret, er den blevet et andelsselskab, men den solidariske hæftelse fortsætter, lige indtil det sidst i 1980'erne er forudseligt, at det kunne blive nødvendigt at lukke Brugsen. Solidarisk hæftelse betyder, at hvis kreditorerne ikke kan få deres tilgodehavende, så kan de kræve det hele af de medlemmer, som de selv udvælger. Da Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (FDB) senere oprettedes som grossist, forudsatte medlemskab der, at medlemmer inden for den enkelte brugs hæftede solidarisk for dennes gæld til FDB.

Brugsens ledelse i 1882 var en valgt bestyrelse på 7 medlemmer, som åbenbart konstituerer sig med en formand og en regnskabsfører. Der er generalforsamling hvert halvår. Hyppigheden har nok sammenhæng med, at generalforsamlingen fastsætter efter periodens overskud hvor mange procent af medlemmernes køb i perioden, der skal genudbetales (det man senere kaldte dividende, dvs. noget man deler). Udbetaling kunne ske på selve generalforsamlingen til tilstedeværende medlemmer.

Hvad sker der i Alsønderup Brugs i dens tidlige leveår ?

Skift af regnskabsfører, lokale og uddeler

Protokollen afspejler nok forskellige uenigheder. Allerede ved bestyrelsens første møde 2 måneder efter stiftelsen valgtes Anders Jørgensen som ny regnskabsfører, fordi den hidtidige, Ludvig Gulbrandsen, "*paa Grund af Uoverensstemmelser med Uddeleren fratræder*".

Som brugsuddeler havde man hyret høker Niels Nielsen, og ved samme bestyrelsesmøde underskrev man "*Leiekontrakten på Butiksløjligheden med Niels Nielsen*." Alsønderup Brugsforening begyndte altså sit virke med høker Niels Nielsen som uddeler og med at leje hans butiksløjlighed Pibe Møllevej 6, og Niels Nielsen ophørte som høker.

Ludvig Gulbrandsen var søn af lærer Gulbrandsen i Tulstrup, landmand og afbygger i Alsønderup. I 1883 deltager han ikke mere i Brugsens møde, og i juni dør han kun et par og fyrrer år gammel.

Bestyrelsen afskedigede i øvrigt uddeler Niels Nielsen samme efterår, for i december indgik den lejekontrakt med smed P. Kristoffersen i Alsønderup om leje af en ham beboet lejlighed til butiksløjlighed. Også i december 1882 indgår bestyrelsen kontrakt med en ny uddeler, benævnt ungkarl Niels Andersen, Nejedø, "*hvorved denne fra 1.ste Januar 1883 overtager Bestillingen som Uddeler for Foreningen*". Der står at han forestår de nærmere bestemmelser Uddelingen angående efter den nævnte "*contract*", hvis indhold vi ikke kender.

Efter Ludvig Guldbrandsens alt for tidligere død i 1883 vælger man i august som nyt bestyrelsesmedlem i stedet afbygger Niels Olsen, ejendommen "Rolighedshøj", Møllehøj, nu Møllehøjvej 3. Ham har vi fotos af, fordi det var ham, som 37. Skyttekreds ved sin oprettelse i 1885 lejede skydebane af. I Brugsens protokol står nogle år senere, at Niels Olsen havde opsagt 400 kr., han havde indestående i Brugsen. Det faldt sammen med, at han ikke blev genvalgt til bestyrelsen. Mange af Niels Olsens efterkommere kom til at yde en indsats på tillidsposter i lokalsamfundet, f.eks. Aagaard Larsen og Ryle Sørensen..

Foto fra 1890. Niels Olsen med kindskæg, pibe og franske træsko siddende mellem skytterne på skydebanen.

Køb og finansiering af egen bygning til butik m.v.

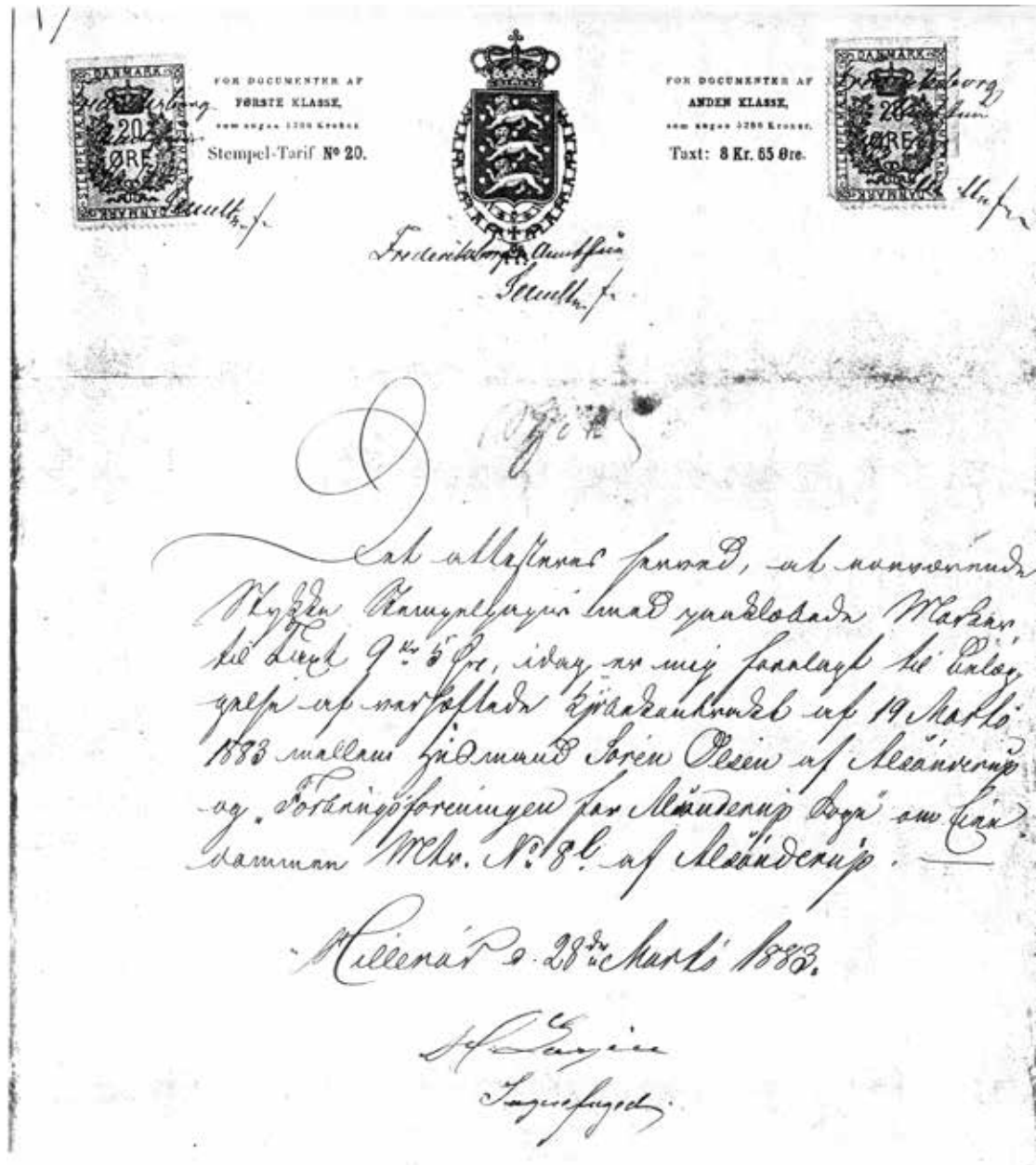
Det har åbenbart ikke været tilfredsstillende, at smedens lejlighed skulle bruges som uddelingslokale, så i marts 1883 beslutter bestyrelsen om "i Fælleddsskab at købe det Søren Olsen tilhørende Hus for der at indrette et Uddelingssted, naar Leietiden er udløben for det for Tiden Afbenyttede". Købesummen var 1.200 kroner. I vort lokalhistoriske arkiv har vi den originale købekontrakt og skødet som et samlet dokument.

Ejendommen lå, hvor Hestehavegård i sin tid havde ligget. Denne var for længst blevet nyopført på sin nuværende beliggenhed. Tilbage ved vejen gennem Alsønderup by over for gadekæret lå dog stadig en eller to længer af den oprindelige gård. I 1883 var de ejet af den oven for nævnte Søren Olsen. Matrikelnummeret var 8 L af Alsønderup By. Hestehavegårds matrikelnummer er nr. 8, og alle arealer udskilt fra den gård gennem 200 år har matrikelnummer 8 med et eller flere bogstaver efter. Med dette køb fik Alsønderup Brugsforening allerede i 1883 sin endelige placering. Og på dette sted har der siden Brugsens ophør i 1989 været en dagligvarebutik videreført af forskellige købmænd.

Den 17. april 1883 holdt Brugsen ekstraordinær generalforsamling hos gårdejer Niels Christiansen, Brudegård i Alsønderup. (Man skal erindre, at der endnu ikke var forsamlingslokaler i lokalsamfundet, så man måtte mødes hos folk, der havde plads hjemme).

Der orienteredes om huskøbet og oplæstes en interessentskabskontrakt, hvorefter alle medlemmer skulle være "fuldt og lige saavel som Fælles Eiere som fælles Debitorer i de af Bestyrelsen nu tilkjøbte og for Eftertiden erhvervede Eiendele."

Herved stadfæstes altså medlemmernes solidariske hæftelse for foreningens gæld.

Forside af skøde på Brugsens ejendom, Matrikel nr. 8 I.: Der står:
" Skjøde.

Det attesteres herved, at nærværende Stykke Stempelpapir med paaklæbede Mærker til Taxt 9 Kr.5 Øre, i Dag er mig forelagt til Erlæggelse af vedhæftede Kjøbekontrakt af 19. Marts 1883 mellem Husmand Søren Olsen af Alsønderup og "Forbrugsforeningen for Alsønderup Sogn" om Eiendommen Mtr. No. 8 I af Alsønderup.

Hillerød d. 28de. Marts 1883.

H Larsen
Sognefoged".

På generalforsamlingen 17.4.1883 foretoges viderere en *"Actietegning til bestridelse af de løbende udgifter saavel til Byggeforetagendet som til Betaling i Hushandelen, der blev indtegnet et beløb af 1020 Kroner."*

Vi kan heraf se, at der skal et "byggeforetagende" i gang i det købte hus. Vi kender ikke nærmere beskrivelse af det, men der er formodentlig tale om at bygningen parallelt med landevejen nyopføres eller grundmures og forsynes med skifertag, og at der bygges et træskur til opbevaring af varer.

I 1895 vedtages at lægge paptag på *"Varehuset foraarsaget af den megen Indtrængen af Regn"* og samtidig at forny varehusets gulv. Heraf kan vi tænke os, at opførelse af "varehuset" af træ sandsynligvis er sket allerede ved købet af bygningen i 1883.

Første egentlige bestyrelsesvalg.

Ved generalforsamlingen i februar 1885 afgik en del af bestyrelsen efter tur, men ingen af dem genvalgtes. Nu blev Søren Bendtsen Olsen formand, og i øvrigt valgtes væver Hans Jensen, smed Peter Kristoffersen og snedker Søren Petersen. De boede alle i Alsønderup by, og det ser ud som om denne gruppe af landsbyhåndværkere fejede landmændene ud af bestyrelsen, men vi ved det ikke.

Søren Bendtsen Olsen havde et gammelt hus med flere lejligheder. Det blev mange år senere revet ned, og på stedet byggedes det hus, hvori der i sin tid var telefoncentral, nu Ravnsbjergvej 2. Snedker Søren Pedersen ejede huset Solhøj på Gydlandsvej. Her lod han indrette en forsamlingsaal til udlejning til møder og fester, vistnok i 1891. Da var han ikke mere i bestyrelsen. Brugsen holdt fra 1891 sine halvårlige generalforsamlinger der, indtil Alsønderup Forsamlingshus blev bygget i 1897.

I Søren Bendtsens formandstid skete der udskiftning af uddeler. Man nedsatte på generalforsamlingen den 1. marts 1885 et udvalg på 6 medlemmer til sammentræde med bestyrelsen for at drøfte spørgsmålet om valg af uddeler.

Bølgerne man have gået højt på den generalforsamling, selv om det ikke står i protokollen. For allerede den 22. marts 1885 afholdtes ekstraordinær generalforsamling *"sammenkaldt af Foreningens Medlemmer i Anledning af Hans Jensens optræden paa Generalforsamlingen den 1.Marts d.Aa., hvor da følgende Sager Forhandlede: 1. om Væver Hans Jensen skulle udtræde af Bestyrelsen. Det blev ved Stemme flerhed vedtaget, at Hans Jensen udtræder og i hans sted valgtes Gdr. Hans Andersen af Alsønderup til Bestyrelses Medlem fra dato."* To år efter, i 1887, bliver væver Hans Jensen dog Brugsens regnskabsfører, men kun i et år. Han blev i øvrigt anset for at være en intelligent mand, og en søn af ham læste teologi og blev præst i Jylland, dengang et stort socialt spring..

Efter denne generalforsamling trådte bestyrelsen og det nedsatte 6 mandsudvalg sammen for at *"prøve de indkomne Andragender om den ledige Uddelerstilling"*. I protokollen er anført navne og hjemsted for 16 ansøgere. En af dem er underligt nok den fratrædende uddeler Niels Andersen.

Den 25. mødes man igen om ansættelse af uddeler, men *"efter nogen Discussion udsattes Forhandlingen til næste Søndag"*. Det var 29. Marts 1885. Ansøgerne var mødt. Man ansatte Lars Hansen fra Fersløv, *"som tiltræder sin bestilling til den 1ste Juli d.Aa."* Lønnen fastsattes til 3 ¼ % af det samlede beløb, der bliver solgt varer for.

Hjemkøb og hjemtransport af brugsens varer i de første år.

Det bemyndiges jævnligt til to eller tre bestyrelsesmedlemmer at rejse til København for at købe varer. I februar 1863 vedtages det *"at godtgjøre Medlemmer for de af dem foretagne Reiser med 5 Kroner for de Reiser til Kjøbenhavn som er foretaget forhen og 4 Kroner for de Reiser som herefter Foretages"*.

Hvert halve eller hele år er der licitation hvert af hjemkørselen af varer, som måtte ske med hestevogn fra Hillerød Station eller leverandører i Hillerød. Den som byder lavest, får opgaven. Resultaterne svinger i begyndelsen mellem 17 og 12 øre pr. 100 pund, men prisen er nok i bund, for der skiftes hurtigt til en ny. Først fra 1905 er konditionerne indført i protokollen, og den, som vinder licitationen, må tiltræde disse med sin underskrift. Det er strenge vilkår, f. eks. skal returgoods gratis køres tilbage til Hillerød Station.

I 1887 sendtes to til København for at købe en kreaturvægt, og to andre fik overdraget at købe materialer til opførelse af et hus til vægten. Man fastsatte en pris for brug af vægten til 25 øre for dyr over 400 pund, 15 øre for dyr under, 5 øre ekstra for ikke-medlemmer. Uddeleren fik halvdelen af disse indtægter. Senere besluttedes at vægten kun kunne benyttes af medlemmer. Den kunne formodentlig også veje varerne, som hjemkørtes til Brugsen.

Ældste foto af Brugsens ejendom. Mellem 1883 og 1898. Langs vejen er en nyere murstensbygning med skifertag, måske opført af brugsforeningen i 1883. Af gavlen i syden den ud mod vejen ses en ældre tværgående bygning med stratåg. Efter protokollen skal der jævnligt "spækkes", som det hedder om at erstatte udfaldet puds eller lerklining i bindingsværk, så det må være bindingsværk, en rest af Hestehavegård, som blev liggende og solgtes, da gården udflyttedes til nye bygninger. I 1885 anskaffes langhalm og tækkækæppe til tækning af denne længe.. Foran huset ligger gadekæret, som ser ud til at have en stenbrolægning ned til vandet. Tidligere fik byens kreaturer vand i vinterhalvåret ved dagligt at blive drevet til gadekæret. Om sommeren kørte man hestevogne ud i det for at hjulene ikke skulle tørre ind og falde skilt ad.

Ved generalforsamlingen i februar 1886, skete der en del udskiftninger i bestyrelsen. Afbygger Frederik Nielsen blev nu formand. Han var født på Lykkesholmgaard i Nejede og havde nu ejendommen Baunevej 18, Alsønderup, som han i 1940 solgte til Harry Andersen. Frederik Nielsen blev senere sognefoged, var i bestyrelsen for 37. Skyttekreds i en periode, og var i 1897 med i den første bestyrelse for Alsønderup Forsamlingshus og i 1905 medstifter af Alsønderup Radikale Venstre.

Foto af sognefoged Frederik Nielsen (1855-1947)..

Mere om Brugsens bygninger.

I 1898 vedtoges at opføre " *et Hus ud for Butiksdøren*" Af fotografiet på næste side ses, at der nærmest var tale om et vindfang.

I 1900 besluttedes at lægge et 4 tommer tykt cementgulv i to af bygningens værelser samt at støbe kældernedgang og kældertrappe. Man gik ned i kælderen ude fra gården mod øst. Samtidig vedtoges "Kridtning og Spækning" af huset, hvilket må være af tværbygningen med syd, som var bindingsværk.

I april 1902 vedtoges, at gavlen mod vest nedbrydes og opføres i grundmur. En Ole P. Petersen udfører arbejdet for dagløn, 2.50 krone pr. dag, og han skaffer videre to vinduer a kr. 7 til opsætning. Alle udgifter til ny gavl blev 226 kr, 68 øre

I 1903 vedtages det at tække "*Brugsens Bygning paa Søndre Side*" med et 8 tommer tykt lag tagrør. Tækkemanden lægger materialer til og betales med i alt 90 kr.

Forholdene mellem uddeler og bestyrelsen

Uoverensstemmelser undgås ikke i sådan et samarbejdsforhold, og bestyrelsen skilte sig da også af med de to første uddelere hurtigt.

Fhv. høker Niels Nielsen holdt op efter ½ år, men kom dog nogle år efter i bestyrelsen, og da man holdt 25 års jubilæum i 1907, var han den ene af tre æresgæster.

Ungkarl Niels Andersen var uddeler fra 1. jan. 1883, men blev afskediget til fratræden 1. Juli 1885. Da tiltrådte så Lars Hansen fra Fersløv. Han sagde selv op i 1897 til fratræden 1. maj og var der altså i knap 12 år.

Sagen var, at han blev købmand i Helsingør, og der oparbejdede en god forretning, som senere hans svigersøn Valdemar Petersen udvidede kraftigt, især efter at hans nevø, S.A. Petersen, opbyggede en stor afdeling med trælast og bygningsmaterialer, som i dag videreføres som selvstændig virksomhed. Valdemar Petersen anden nevø, Ejvind Laursen overtog købmandsforretningen på Østergade i Helsingør, men nedlagde den og lod området bebygge som forretningskvarter under navnet V.P.-Torvet med navn efter Valdemar Petersen.

Tilbage til Alsønderup Brugs..

Fotografi af Alsønderup Brugs fra mellem 1902 og 1908. Man ser vindfangsbygningen fra 1898 foran indgangsdøren, og at gavlen på den gamle tværbygning i 1902 er blevet opmuret til kip og forsynet med to vinduer.

I 1901 blev der stjålet $\frac{1}{2}$ tønde brændevin fra Brugsen. Bestyrelsen vedtog da at holde uddeleren skadesløs og betale den.

Det var et problem, at de fleste varer blev afvejet eller tappet på flasker i brugsen, for hvor meget var der i tønder, sække eller andre beholdere, når det var afvejet eller aftappet. F.eks. vedtog bestyrelsen, at uddeleren skulle svare for, at der var 110 pund i en "Ballie" grøn sæbe. Der var også problemer med brændevinen, som hjemkøbtes i hele eller halve tønder. Det nævnes senere.

Et andet problem var salg til ikke-medlemmer, en fristende ekstra indtægt, med hvilket jo var forbudt og medførte bøder ved anmeldelse til politiet. Et tredje problem var, hvis der blev drukket "baier" i forretningslokalet, for det kunne også give også bøder.

I september 1885, samme år hvor Lars Hansen var tiltrådt som uddeler, holdt bestyrelsen ordinært møde og formand Søren Bendtsen Olsen skrev følgende: *" det blev vedtaget, at det anses for Nødvendigt at gjøre Uddeleren Ansvarlig for, at der ikke maa skjænkes med Baier eller drikkes Baier i Butikken. Paa grund heraf gjøres herved Uddeler Lars Hansen opmærksom paa at saafremt der på Grund af ulovlig Udskjænkning af Baier skulle fordres noget Ansvar, da skal Lars Hansen selv indestaa derfor og erlægge de paalignede Bøder uden noget Tab for Foreningen. Ovenstaaende tilførsel blev oplæst for Lars Hansen i den samlede Bestyrelses Overværelse"*

Om brændevinssalget til medlemmerne.

I begyndelsen købte man brændevin hjem fra en brændevinsbrænder, formodentlig i Hille-rød, hvor der dengang var flere. Det leveredes i mål af tønder eller halvtønder. En tønde var 131,39 liter. Den inddeltes i 136 potter, ½ tønde således i 68 potter.. En pot svarede til 0,966 liter og inddeltes i 4 pægle, hver svarende til 0,2415 liter, altså tæt på ¼ liter. Endnu længe efter metersystemets indførelse i 1907 sagde man en pot sød for en liter mælk og en tre pægles flaske om en flaske til 0,75 liter, som førhen især brugtes til hvidtøl.

Mindste lovlige salg af brændevin var ¼ pot. Uddeleren tappede som regel brændevinen i et målebæger, og så fik folk derfra fyldt deres medbragte flasker eller dunke. Men somme tider indeholdt de leverede tønder eller halvtønder brændevin den fast sattemængde, 136 eller 68 potter, så brugsuddeleren ikke fik det foreskrevne antal potter at sælge.

Derfor beslutter bestyrelsen i 1885 at *" sende Skrivelse ind til Brænderieieren som leverer Brændeivin til Foreningen at han skal indestaa for at Tønderne indeholder det antal Potter som de skal nemlig hver Halvtønde 68 Potter og dersom det Antal ikke er der saa skal han erstatte Uddeleren og dersom ikke han er villig dertil saa vil vi forsøge hos en anden Brædevinshandler."*

Afholdsbevægelsen i Danmark var dengang stærk, og det var ikke uden grund, for den billige spiritus medførte et vidt udbredt misbrug med mange sociale skader for de pågældende og deres familier.

Derfor kom der også forslag fra enkeltmedlemmer og udefra om ikke at uddele alkohol, men de afvistes altid, og i Alsønderup var der næppe mange tilhængere af bevægelsen for totalt at afholde sig fra alkohol og for at vanskeliggøre det for andre at skaffe sig det.

Yderligere havde Alsønderup Brugs konkurrencen fra købmandshandelen på Pibe Mølle. Hvis man ikke ville uddele spiritus, jog man medlemmerne derhen, og så ville Brugsen miste salg ikke kun af spiritus, men også af andre varer.

Allerede på generalforsamlingen i feb. 1887 må der være stillet sådan et forslag om ophør, for protokollen refererer således: *" besluttet at vedblive med uddeling af Spiritus"*.

Fra bestyrelsesmødet 7.3.1909 skriver Frederik Nielsen om punkt 1 meget kortfattet:

1) *Skrivelse fra Danmarks Afholdsforeninger om at ophøre med at uddele Spiritus, hvilket henlagdes.*

Nye uddelere

Efter Lars Hansens fratrædelse i 1897 ansatte man ungkarl Hans C. Pedersen af Nejede Vesterskov. Han var søn af skovløberen der, som senere blev skovfoged der. Han havde en stor børneflokk, som han gjorde meget for at få godt i vej. Hans C. Pedersen var uddeler til 1913, hvor han afløstes af sin lillebror, smed i Alsønderup Niels Pedersen efter en kraftig PR-kampagne sognet rundt fra faderens side. Niels Pedersen solgte Alsønderup Smedje til en anden smed, som pudsigt nok også hed Niels Pedersen. Niels Pedersen var brugsuddeler til 1943, i 30 år. Det fortaltes, at han altid var pæn i tøjet og gik med bowlerhat også i butikken. I en lang periode var han formand for Alsønderup Forsamlingshus.

Udsnit af foto fra 1914 af uddeler Niels Pedersen, øverst i midten med rund bowlerhat, taget ved guldbrylluppet hos Andreas Olsen og hustru, Nejede Vesterskov.

Om Brugsens åbningstider

Vi ved ikke meget om, hvordan åbningstiderne var i Brugsens første år, men de har sikkert været lange. Protokollen omtaler kun et sted åbningstiden.

Den 8. dec. 1898 vedtager bestyrelsen at lukke butikken kl. 8 om aftenen fra 1. november til 1. marts, undtagen lørdage og ugen før jul.

Det må være en nedsættelse af den hidtidige åbningstid, og det er altså lukketiderne i det mørke halvår, så vi må forstå, at der er længere åbent i det lyse halvår. Men på den anden side, skal vi nok mere forstå åbningstiden som en tilstedeværelsespligt, for det er klart, at der slet ikke har været kunder i butikken hele tiden. Medlemstallet gjorde man i 1904 op til 150 bosiddende medlemmer, så der må have været lange pauser mellem ekspeditionerne i butikken.

FDB – Fællesforeningen af Danmarks Brugsforeninger

Den 6.1.1901 vedtager man ikke at indmelde sig i FDB. Senere sættes formanden til at forhøre sig i andre brugser om tilfredsheden med FDB som grossist, men den 1. dec. 1904 beslutter generalforsamlingen igen ikke at indmelde Brugsen i FDB. 11 medlemmer kræver så ekstraordinær generalforsamling herom, og ved denne den 15. dec. 1904 ved-

tog man at indmelde sig alligevel. FDB ville imidlertid kun anerkende de af Brugsens medlemmer, som havde købt for mindst 25 kr. på årsbasis, og det havde kun 120 af de 150 medlemmer. Brugsen måtte købe 6 andele i FDB a 100 kr. hver. FDB krævede også at Brugsen justerede sin vedtægt, specielt at medlemmerne hæftede solidarisk, så FDB kunne kræve et ubetalt tilgodehavende hos hvilke som helst medlemmer, de udvalgte.

Telefon

Bestyrelsen beslutter den 31. maj 1908 ” at Brugsforeningen skal have indført Telefon i dens Lokale efter Selskabets Tilbud med 500 fri Samtaler til København Og at dem som vil afbenytte den til København skal betale 20 Øre og til Hillerød 10 Øre, det vil sige Omegnens Beboere”.

Da Alsønderup Brugs brændte den 9. august 1908

En nedskrevet øjenvidneskildring lyder:

”I 1908 brændte den gamle bygning en varm sommerdag i høsten. Det var så heldigt, at ilden opstod i ejendommen på den anden side af gaden, så der var lidt tid til at redde det meste fra Brugsforeningen, som blev stillet ud på gaden. Da man var færdig at redde, var der imidlertid gået ild i bygningen, og folk begyndte at smage på de våde varer. Jeg kan huske, jeg kom derop noget efter, at der var gået ild i Brugsen. Der stod svesker, rosiner, bolcher og alt muligt andet ude på gaden, som folk gik og spiste, særlig børnene. De voksne var allerede godt i gang med de våde varer, kasser af vin og øl blev slæbt rundt i sædhobene på markerne (som stødte helt op til Brugsen fra alle sider undtagen fra landevejen) , hvor folk drak så længe, de kunne. Andre fik nye træsko, gamle træsko blev fornyet med andre og de gamle kastet ind i bålet, og sådan gik det, til indtil man flyttede varerne ind i forsamlingshuset. Også her begyndte de mest grådige at hente det igen, men her blev sat en stopper derfor, Og hermed gik Brugsen ind i en ny fase med butik i forsamlingshuset sommeren igennem indtil den nye bygning blev opført. Den kostede 4.700 kroner. Den opførtes på den gamle grund, og kælderens, der er der endnu, stammer fra den gamle bygning.”

Bestyrelsen holdt ekstraordinært møde dagen efter, hvor formand Frederik Nielsen skrev ” i Anledning af Ildsvaade der var overgaaet Brugsforeningens Bygninger, hvor der blev forhandlet Leje af Lokale i Forsamlingshuset til Beboelse for Uddeleren og Udsalg af Forningens Varer”. Bestyrelsen for forsamlingshuset var også mødt, og man blev enige om et lejemål straks og til 16. oktober ” mod en Betaling af 100 Kroner og at holde Huset i den Stand, hvori vi modtager det.”

Bager Eisfeldt, som havde bageri skråt overfor på hjørnet af Pibe Møllevej og Ravnshøjvej, var hurtig med at tilbyde Brugsen, at man kunne købe hans hus for 8.000 kr. Assurancesummen for hans ejendom var kun 6.172 kr. Brugsens bestyrelse afviste tilbuddet.

Pladsens rydning overdrog man til Ole Rasmussen i Tulstrup ” at udføre for en Betaling af 80 Kr. og skal være udført til førstkommende lørdag aften”. Og næste bestyrelsesmøde holdt man nævnte lørdag aften den 18. august kl. 7 ” i Anledning af Opførelse af en ny Bygning til Alsønderup Brugsforening. Opførelse af Bygningen med Tillæg af alt Bygningsmaterialet overdrages Murer Jørgen Davidsen og Tømrer Hans Olsen, begge af Høbjerg, for en Betaling af 4.700 Kroner og efter Konditioner som er paatalt ved Mødet, men vil blive formuleret af Regnskabsfører Peter Jensen og Vedkommende får Lov til at beholde alt hvad der er paa Bygningspladsen Sten Brokker og gammelt Jern.”

Næste møde var søndag den 6. sept. kl. 4, hvor man overdrog dræningsarbejdet til Hans Pedersen ” for en Betaling af 60 Kroner og skal være færdig i Løbet af 14 Dage”. Videre

skriver Frederik Nielsen: ” *Asurancesummen bliver at hæve og udbetales Uddeleren 2500 Kroner for varer at betale*”. Efter endnu tre ekstra bestyrelsesmøder kan man den 29. nov. samles for at overtage og betale de nyopførte bygninger. Man har lånt 2000 kr. af uddele- ren – de penge han kautionerer med – og vil låne 1.600 kr. i Sparekassen til udbetaling af overskud og andre udgifter. .Der henstår indvendig maling og tapetsering.

Den nye brugsbygning, opført efter branden i 1908. Man må beundre såvel bestyrelsens som håndværkernes effektivitet i denne sag. Den 18. august 1908 bestiller man den nye bygning hos håndværkerne, og den 29 november kan de aflevere den færdige bygning.

Fra bestyrelsens møde den 7. marts 1909 skriver formand Frederik Nielsen ” *Malerarbejdet og Tapesering af Værelserne blev overladt Maler Niels Peter Jensen, Møllehøj, for en Betaling 140 Kroner og at udføre efter de mundtlige Konditioner som er aftalt ved Mødet med Lukning af Butikken i 2 Dage under Malningen. Tapeter anskaffes af Foreningen som bliver at indkøbe af Maler Niels P. Jensen og Afbygger Hans P. Jensen (bestyrelsesmedlem) og Betalingen må ikke overstige 65 Øre Rullen.*” Maler Niels Peter Jensen boede på den ejendom, som i vore dage ligger for enden af Rævegravvej i Nejede og kaldes Poppelgård. Hans søn, Jens Peter Jensen, blev også malermester og havde ejendommen over for Brugsbygningen, hvorfra posten gik ud, og hvor der også var postekspedition.

Opbygning af et fællesskab mellem Brugsens medlemmer

Den 15. juli 1894 prøver man at holde et bal for medlemmerne i forsamlingslokalet hos snedker Søren Pedersen, ”Solhøj”, som tidligere er omtalt. Det gik imidlertid nok ikke helt efter forventning, for det gav et underskud, som man besluttede overføre på regnskabet sammen med underskuddet på tilkørselen af varer til Brugsen. Vi aner en tilsløring af underskuddet ved at de to poster lægges sammen forlods.

Et år drøftes en sommerudflugt, og det ender med, at man tager til Tisvildeleje, som dengang lå langt væk. Vi må gå ud fra, at det tilstrækkelige antal medlemmer har stillet hestevogne til rådighed til turen.

Den 2. december 1906 beslutter man at holde 25.års stiftelsesfest i Alsønderup Forsamlingshus lørdag den 9.marts 1907. Der betaltes 1,50 krone pr. par, og for det fik man bajer, snaps, kaffe, kage og cognac. Der var underholdning ved en humoristisk oplæser, klaverstemmer Otto Ishøj Fredesen, festmåltid af medbragte madkurve og derefter bal til den lyse morgen med "4 Musikker, hvilke var Afbygger Niels P. Hansen Ruth, (Ellegården) Tulstrup, Afbygger Peter Chr. Petersen, Vester Strødam. Ungkarl Anders Knudsen, Nejede, (senere grundlægger af Musikhuset og Klaverfabrikken i Møllestræde i Hillerød) og Ungkarl Morten Nielsen, Store Lyngbye.."

Den 5. marts 1932 holdt man Brugsens halvtredsårs jubilæum i Alsønderup Forsamlingshus. 180 medlemmer deltog. Af Brugsens kasse havde man ydet 3 kr. pr. deltager, hvilket forinden dog havde afstedkommet en del debat.

Installering af elektricitet

Den 1. april 1919 vedtog bestyrelsen at indlægge elektrisk lys i ejendommen. Men der kom ikke elektricitet til sognet det år alligevel. Men i juli 1922 kan bestyrelsen indhente overslag over El-installationen. Den ville koste "735 kr.80 øre for 16 lampesteder, hvoraf 1 er stikkontakt." Det skal indskydes at der bl.a. betaltes for el efter antallet af lampesteder.

Foto af Alsønderup Brugsforening, som den så ud også op i 1550ern..

Vi har her søgt at trække begivenheder fra især Brugsens første 25 år frem. Da Brugsen i 1989/90 måtte ophøre og blev købmandsbutik, sørgede formanden, Knud Erik Lagersted, og uddeler Carsten Vilstrup for, at vort arkiv fik overdraget alt eksisterende af Brugsens arkivalier. Væsentligst er bestyrelsesprotokollen fra stiftelsen i 1882 som kilde til denne beretning.

Tekst: Ole Blåkilde. Billedredaktion: Lissi Carlsen.

Lykkesholm i Nejde

*Kirsten Marie Pedersdatter, (1821-1902), Lykkesholm
havde følgende børn*

*Anders Nielsen (1846-1912
g.m/ Olivia Tauer København*

*Johannes Nielsen (1847-1898)
g.til Agerskovgård L.Lyngby*

*Jens Peder Nielsen (1848)
Død ugift i USA.*

*Johanne (1851-1882
g.m.Hans Pedersen
Blåkildegård, Nejde*

*Sidse Marie (1852-1947
g.m/Ole Nielsen Skovlundgård
Meløse*

*Frederik Nielsen (1855 – 1947)
Sognefogede i Alsønderup*

*Boline (1865- 1945)
g.m/ Søren Knudsen
overtog Lykkesholm*

Lokalhistorisk aften og generalforsamling

onsdag den 15. marts 2006 kl. 19.30
på Kulsviergården, Pibe Møllevej 7, i Alsønderup

Gratis adgang. Kaffe, øl og vand kan købes.

Ikke-medlemmer er også velkomne. Lokalhistorien er for alle.

Generalforsamlingen forgår efter vedtægten og plejer at vare godt 20 minutter

Tema for den lokalhistoriske aftens videre forløb er

”Slægterne fra Lykkesholmgaard i Nejede”

Se fotografierne på foregående side af en række af slægten.

Gårdens og beboernes dokumenter har siden begyndelsen af 1800-årene ligget i en dragkisteskuffe og er flyttet med, når dragkisten er flyttet fra ejer til ejer, indtil skuffens indhold omkring 1990 blev skænket til vores arkiv af Herdis Knudsen, Hillerød. Og fra andre af slægten, Søren og Ella Knudsen, Hillerød, fik arkivet skænket alle gårdbeboernes fotoalbums. Alsønderup Sogns slægtsforsker, Eugen Taur (1886-1969) har indgående undersøgt slægterne fra Nejede, for hans farfar var fra Lykkesholm. Eugen Taur har skænket arkivet sin fars livsværk, adskillige 1000 siders optegnelser.

Vi vil i udsnit følge slægterne på gården fra 1776, da gårdens jord blev samlet ud til Arresø, og der kom bygninger på samme sted som nu. Vi vil fortælle om et udsnit af efterkommerne op til nutiden, og hvad der skete med gården, indtil dens jord blev udstykket til sommerhuse.

Efterkommerne blev i de tidlige generationer spredt vidt omkring bl. a. til Lykkelandgård i Annisse, Agerskovgård i Lille Lyngby, Ærtelandsgård i Alsønderup, Tjærebygård i Tjæreby, Søsterbro Mølle, Skovlundgård og Møllerisgård i Meløse, Stenslettegård i Nødebo, Holmegård i Tulstrup, Komosegård i Alsønderup. Hør også om datteren fra Lykkesholm, Maren Kromand, som blev sat i Esrom arrest, mistænkt for at have forgivet sin mand med rottegift, så han døde.

Af personer, som lokalt var velkendte, kan også nævnes sognefoged Fr. Nielsen (1855-1947), Baunevej 18, Alsønderup, og dennes søn Peder Nielsen (f.1896) i 31 år formand for Arbejdsmandsforbundet i Hillerød, og hvem Peter Nilensgade i Hillerød er opkaldt efter. Nævnes kan også Anders Knudsen, som oprettede musikhuset med klaverfabrik i Møllestræde i Hillerød, som har givet navn til den nu kommunale institution ”Klaverfabrikken”.